

Andrea Graf, *Sinterklaas und Zwarte Piet in Blomberg/Lippe. Integration, Gestaltung und Wandel des niederländischen Nikolausbrauches*. Münster, Waxmann, 2010; 162 p.; ill.; [*Münsteraner Schriften zur Volkskunde/Europäische Ethnologie*, Band 15; *Sammlungsreihe des Lippischen Landesmuseums Detmold*, Band 3]; ISBN 978-3-8309-2238-4; 19,90 euro.

In den vreemde zoeken Nederlanders elkaar graag op om Sinterklaas te vieren. Is het oord erg geïsoleerd, dan zullen zij eventueel aanwezige Vlamingen daarbij graag betrekken. Ze beleven dan samen even iets van 'thuis'. Wanneer *expats* ook de kleurrijke aankomst en intocht van Sinterklaas en Zwarte Piet ter plaatse op touw zetten – Paul Faber maakte hierover in 2006 een fraai fotoboek (besproken in *Volkskunde* 109 (2008) p. 193-194) – tonen zij de andere omgeving tegelijkertijd iets van zichzelf: behalve gasten zijn zij ook Nederlanders. In principe wordt van de omgeving niet verwacht dat zij ook aan het feest deelnemen. Maar op die regel zijn uitzonde-

ringen mogelijk, in situaties waarin de Nederlanders er meer dan gewoonlijk op uit zijn de *hearts and minds* van de plaatselijke bevolking voor zich te winnen.

Dat deed zich bijvoorbeeld voor in het Duitse stadje Blomberg, gelegen in het uiterste westen van de deelstaat Noordrijn-Westfalen, waar tussen 1965 en 1995, in het kader van de Koude Oorlog, een garnizoen Nederlandse NATO-soldaten was gelegerd. De Nederlandse gemeenschap bestond uit ongeveer 1500 soldatengezinnen, op een totale bevolking van zo'n 15.000 inwoners. De Nederlanders stonden enigszins op zichzelf, maar namen tegelijkertijd volop deel aan het stadsleven. Hun uitgaven kwamen de lokale economie zeer ten goede. Zij waren graag geziene gasten.

Uiteraard werd ook in Blomberg door de Nederlanders Sinterklaas gevierd. Van het begin af aan was evenwel duidelijk dat Sinterklaas niet uitsluitend de Nederlandse gezinnen zou bezoeken, maar de plaats als geheel. Met steun van de kazerne en het gemeentebestuur maakte hij, net als in Nederland, vrijwel ieder jaar zijn plechtige intocht door de straten van de stad, eindigend voor het raadhuis op de markt. Daar werd muziek gemaakt en kregen de Nederlandse en Duitse kinderen snoepgoed van de Zwarte Pieten. Ook bezochten Sint en Pieten lagere scholen, een bejaardentehuis en een nabijgelegen SOS-kinderdorp, waarbij telkens geschenken werden uitgedeeld. Al deze optredens van Sinterklaas konden op bijval in Blomberg rekenen.

Is die succesvolle transplantatie van een Nederlands ritueel op Duitse bodem op zich al bijzonder, nog wonderlijker is dat de intocht van Sinterklaas ook na het vertrek van de Nederlandse soldaten in Blomberg gehandhaafd bleef, tot op de dag van vandaag – terwijl er nu nog maar zo'n honderdvijftig achtergebleven Nederlanders in Blomberg wonen. Hoe vallen die beide fenomenen te verklaren? Dat was de vraag in het onderzoek waarop Andrea Graf in 2008 afstudeerde aan het Seminar für Volkskunde/Europäische Ethnologie van de Westfälische Wilhelms-Universität in Münster.

De auteur heeft zich terdege gedocumenteerd: ze voerde gesprekken met actieve leden van de vereniging die sinds 1996 zorgt voor de komst en de bezoeken van Sinterklaas, ze onderzocht archivalia en de berichten over de intocht in de twee lokale kranten en woonde het feest zelf bij. Theoretisch liet ze zich, in eerste instantie, leiden door literatuur over 'cultuuroverdracht' en, voor de tweede fase, 'folklorisme' – dat de fasen schetst waarin mensen een in zijn voortbestaan bedreigd ritueel toch weten te laten overleven, door het creatief aan veranderde omstandigheden aan te passen. Ze moest echter vaststellen dat deze theoretische modellen de Blombergse Sinterklaasviering onvoldoende recht doen. Doorslaggevend daarin was veeleer de wil om, door middel van het Sinterklaasfeest, symbolisch een gemeenschap te creëren. Ten tijde van het garnizoen waren het de Nederlanders die door het organiseren van de intocht van Sinterklaas in de stad publiekelijk kenbaar maakten dat zij zich met Blomberg verbonden wisten. De positieve houding van de inwoners tegenover de Nederlanders zorgde ervoor dat dit initiatief in goede aarde viel. De lange periode, dertig jaar, waarin de intocht van Sint-Nicolaas in Blomberg werd gehouden, leidde er tevens toe dat inwoners deze geleidelijk gingen beschouwen als een feest dat bij hun eigen stad hoorde, als iets van henzelf. Van weliswaar oorspronkelijk Nederlandse figuren werden Sinterklaas en met name Zwarte Piet, met zijn elders in Duitsland onbekende uitmontering en rolpatroon, steeds meer iconen van

Blomberg. Dat verklaart ook dat daarvan niet zomaar afstand kon worden gedaan toen de Nederlanders vertrokken. Door dit ritueel onderscheidde Blomberg zich immers van andere plaatsen en kon het zich in de maand december, qua city-marketing, 'op de kaart zetten'.

Met deze studie heeft Andrea Graf een fraaie bijdrage geleverd aan het onderzoek van wat misschien het beste, met Gerard Rooijackers, de 'filialisering' van feesten genoemd kan worden. Zoals winkelketens in het buitenland een filiaal openen, kunnen buiten het land van oorsprong bijvoorbeeld Saint Patrick's Day, de Bestorming van de Bastille of een Oktoberfest gevierd worden, misschien niet aanvankelijk, maar dan toch na enige tijd, ook door niet-Ieren, -Fransen en -Duitsers. Enigermate valt hier ook te denken aan de viering van Halloween, waarbij Amerikaanse soldaten in Duitsland een initiërende rol speelden. Als de auteur het, door haar weliswaar terloops genoemde, begrip filialisering wat meer centraal had gesteld, had dat de betekenis van haar studie voor vergelijkend onderzoek kunnen verhogen.

Daarnaast ligt het belang van het boek, op een ander vlak, in het volgehouden grote detail waarmee Andrea Graf het samenspel van continuïteit en verandering van het Blombergse Sinterklaasfeest beschrijft. Dat geldt ook voor de denkbeelden over de verhouding tussen de Blombergse variant en het Nederlandse 'origineel'. Vooral in de uitgebreide citaten uit de interviews komt zeer goed naar voren hoe verschillend, tegenstrijdig, onduidelijk of zelfs voor henzelf onbegrijpelijk, de motieven en verklaringen kunnen zijn die mensen geven voor hun handelen, zonder dat dit in de weg staat dat zij zich als groep en met plezier inzetten voor de uitvoering van een feest. Deze lijn in het onderzoek had theoretisch misschien sterker aangezet kunnen worden. Maar ook met het boek zoals het er nu ligt, kan menig onderzoeker van feesten zijn voordeel doen.

JOHN HELSLOOT

driemaandelijks tijdschrift voor de studie van de volkscultuur

VOLKSKUNDE

Meerrens Instituut
KNAW

Joan Muyskenweg 25
1096 CJ AMSTERDAM
Tel. +31 (0)20-4628 500

Afgiftekantoor - 8970 Poperinge - P602250

112de JAARGANG - 2011 nr. 4 (oktober-december)

CENTRUM VOOR STUDIE EN DOCUMENTATIE V.Z.W.

SCHILDE

V260